

A НЕ ÉS НИ МÓDOSÍTÓSZÓK HASZNÁLATÁRÓL

Írta: ERDEI MIHÁLY

A НЕ és НИ tagadósók a leggyakrabban használt módosítószók az orosz nyelvben [1]. Gyakoriságukat nagy mértékben segíti elő az a tény, hogy „a mai orosz nyelvben a tagadósók használata a tagadás egyik alapvető kifejezőmódja“ [2]. Helyes használatuk az orosz nyelvben igen sokrétű és bonyolult kérdés. „Bonyolultságuk szerfölött széles körben való használatuk ingadozásában rejlik.“ [3]. Ha megvizsgáljuk a tagadósók használatát, akkor a fő nehézséget a kettős tagadás, a tagadósók prefixum funkciója, valamint a mondat állító jellegének a megerősítő, nyomatékosító szerepe okozza. Különösen nehéz annak a kérdésnek az eldöntése: mikor tagadószó és mikor prefixum a névszók előtt álló НЕ és НИ módosító szó. A fent említett kérdések ismerete vagy nem ismerete igen komolyan esik latba az egyes orosz mondatok megértésénél, illetve lefordításánál, mert a НЕ és НИ módosítószók igen árnyalttá teszik a mondat értelmét.

Természetesen a НЕ és НИ tagadósóknak, más módosítószókhöz hasonlóan „rendszerint nincs teljesen önálló, reális vagy anyagi jelentésük. Főleg kiegészítő árnyalatokat kölcsönöznek más szavak, szókapcsolatok, mondatok jelentésének, vagy a grammatikai kapcsolatok különböző nemű kifejezésére szolgálnak. Ezeknek a szavaknak a lexikai jelentése egybeesik a nyelvtani jelentéssel, a logikai vagy stilisztikai funkcióval.“ [4].

A НЕ és НИ módosítók használatának kérdésével a magyar nyelven eddig megjelent orosz nyelvtanok nem foglalkoznak kellő részletességgel, és a nyelvtanítás számára szükséges útmutatással nem szolgálnak; nem vonnak párhuzamot a két nyelv tagadó módosítószóinak jelentésárnyalatai között. A legismertebb orosz szerzők is a НЕ és НИ módosítószóknak csak egyes jelentéstani vagy helyesírási mozzanataival foglalkoznak nyelvkönyveikben. Pl. Sapiro [5], Rozental és Dobromiszlov [6] műveikben csak a módosítószók helyesírási problémáival foglalkoznak. A Szovjetunió Tudományos Akadémiájának Orosz Nyelvtana [7] viszont a НЕ és НИ módosítószókat csak tagadósói funkciójukban vizsgálja. Bednyákov és Matyicsenko [8], valamint Barhudarov és Krjucskov [9] középiskolások számára írott műveikben igen röviden s főleg helyesírási szempontból foglalkoznak a módosítószók használatával.

Az elmondottak szükségessé teszik annak a megvilágítását, illetőleg azoknak a tényeknek a felsorolását, amelyek pontosan megmutatják, hogy milyen nyelvi jelentése és mondattani szerepe van a НЕ és НИ módosítószóknak.

Általánosan ismert az a tény, hogy a НЕ módosítószót leggyakrabban tagadásra használják az orosz nyelvben. A tagadás fogalmán azt a grammatikai jelentést értem, amely tagadólag hat az egyes szavak nyelvtani és lexikai jelentésére; ezek a szavak meghatározott kapcsolatban állanak a mondatban. Tehát a НЕ tagadószó a mondatban mindig kapcsolatban van valamelyik szóval, előtte áll és tagadja lexikai jelentését. Tagadásának hatása nem korlátozódik csupán a szó lexikai jelentésére, áttérjedhet a nyelvtani jelentésére is. Ugyanakkor foglalkoznunk kell azzal a ténnyel, mely szerint a tagadószó azt mutatja, hogy a mondatban az adott nyelvtani környezetben ki van zárva valamely szó lexikai jelentésének a lehetősége. Miközben tagadjuk az adott szó lexikai jelentésének lehetőségét, a tagadószó nem mutat arra, hogy milyen más lexikai lehetőségek lehetnek [10]. Pl. Ученик не пишет — A tanuló nem ír — mondatban az „ír” szó lexikai jelentésének lehetőségét tagadja a tagadószó, de ennek a cselekvésnek a lehetőségét tagadva, nincs kizárva, hogy a tanuló mást csinál, lehet, hogy olvas, játszik, vagy alszik. A tagadásnak ezt a részét a szó lexikai tagadásának nevezzük. Az is lehetséges, hogy azért nem ír, mert írt vagy írni fog, — itt a nyelvtani jelentéssel van dolgunk. (A példán jól lehet érzékelni a logikai és a grammatikai jelentés összefonódását, azt, hogy a tagadás nemcsak a lexikai jelentésre vonatkozhat, hanem a nyelvtanira is.)

1. A mondatban a НЕ tagadószó bármelyik mondatrész előtt állhat, attól függően, hogy melyikre irányul a tagadás. Az orosz nyelvben legtöbbször az állítmány előtt áll. A tagadás akkor a legtisztább, ha a tagadószó az állítmány előtt van; ez a teljes tagadás. Ilyenkor a tagadás kihat az egész mondatra ugyanúgy, mint a magyar nyelvben.

На другой день я не пошёл
к Должниковым.

Másnap nem mentem el Dolzsnikovékhoz. (Csehov: Egy vidéki naplója.)

Мы не одиночки, мы-союз за
освобождение рабочего класса.

Mi nem vagyunk egyedül, mi Harci szövetség vagyunk a munkásosztály felszabadítására. (Majakovszkij.)

Mivel a tagadás az orosz nyelvben sem mindig az egész mondatra érvényes, tagadószó más mondatrészek előtt is állhat, de akkor csökken a tagadás ereje, illetve csupán arra a mondatrészre korlátozódik, amelyik előtt a tagadószó előfordul:

Не ветер бушует над бором . . . . .

Nem a szél süvölt a fenyves fölött . . .
(Nyekraszov.)

Человек партии, я признаю
только суд моей партии и буду
говорить не в защиту свою.

Párttag vagyok, csak pártom bíróságát ismerem el és nem saját védelmemre fogok beszélni . . . (Gorkij: Anya.)

Здесь протекает река не узкая,
а широкая.
Я сегодня поймал было рыбку
Золотую рыбку, не простую . . . .

Itt nem a keskeny folyó folyik, hanem a széles.
Egy kis hal akadt ma a hálómba,
De nem akármilyen hal: aranyhal . . .
(Puskin.)

Не сегодня-завтра придёт к
нам экспедиция геологов.

Nem ma — holnap érkezik hozzánk a geológus expedíció.

A határozók mellett a **НЕ** tagadószóval történő tagadást gyakran nem tagadás-sal, hanem más módon fordítjuk.

Pl.: Он шёл не спеша — lassan ment (nem sietett). Más esetekben a tulajdonság gyengébb voltát jelöli a tagadószó: Он не весьма прилежен — Nem túlzottan szorgalmas. Nagy különbségek keletkeznek a mondat értelmét illetően, ha a tagadószt a határozó után tesszük. Pl.: Он не очень вежлив — Nem nagyon udvarias — mondatban azt jelöli, hogy az illetőben van valami az udvariasságból, csak nem elegendő. Он очень не вежлив — mondatban a **НЕ** viszont az udvariasság teljes hiányát fejezi ki: Egyáltalán nem udvarias.

2. A **НЕ** tagadószó fontos tulajdonsága, hogy hat a tárgyias igék vonzatára. A **НЕ** után álló igék, különösen a személytelen mondatokban, tárgy eset helyett birtokos esetet vonzanak.

Кто в Москве не бывал, тот
красоты не видал.
Давно не было розы.

Aki nem volt Moszkvában, szép-
ségét nem látta.
Régen nem volt vihar.

A birtokos eset használata tagadásnál nemcsak az orosz nyelv tulajdonsága, hanem a többi szláv nyelv is. Pl. Ha teljes tagadásról van szó, akkor birtokos eset használatos a cseh és szlovák nyelvben is: Že ona mne milovala, o tom není pochyby. — Nem kétséges, hogy szeretett engem. (S. Podlipská) [11]; Nepovedal ani slova — Egy szót sem szólt [12].

A **НЕ** + tárgyias igen utáni birtokos esetet már az óorosz nyelvben is megfigyelték.

А ночи не ядять, а вина не пьют.

Éjjel nem esznek és bort nem isz-
nak [13].

Az orosz klasszikusok is éltek ezzel a nyelvi sajátossággal.

Я не знал и не любил сельского
хозяйства и хотел было сказать
ей, что сельское хозяйство есть
рабское занятие....

Én nem ismertem és nem szeret-
tem a mezőgazdaságot, szerettem
volna megmondani neki, hogy a me-
zőgazdaság rabszolga munka...
(Csehov: Egy vidéki naplója.)

A mai orosz nyelvben azonban nem mindig használnak birtokos esetet, gyakran megmarad a tárgyaset, főleg akkor, ha az igevonzat konkrét fogalom.

Студент не читает книгу.
Я не люблю Еву.

A hallgató nem olvassa a könyvet.
Nem szeretem Évát.

3. A **НЕ** módosítószónak, mint már említettük, a mondatban távolról sincs mindig tagadó jelentése. Gyakran csak részleges, nem teljes tagadásra mutat, sőt néha az állítás nyomatékosítására szolgál.

Воз не воз, дерево, не дерево, а кажется,
что шевелится.

Szekérnek nem szekér, fának nem fa,
mégis úgy tűnik, hogy mozog.

Ebben a mondatban a tagadás csak részleges.

Az orosz nyelvben néha kettős **НЕ** is használatos. Ilyenkor a **НЕ** tagadószó elveszti tagadó jelentését és megerősíti a mondat állító jellegét. Он не мог не зайти — Nem tudta nem észrevenni — mondat azt mutatja, hogy itt a **НЕ**

módosítószónak nyomatékosító jelentése van, vagyis он заметил — észrevette, annak ellenére, hogy két tagadószó is van a mondatban. A tagadószó ilyen szerepe a magyarban sem ismeretlen. Ha nagyon beleéljük magunkat a közlésbe, mi is használjuk, „de a magyarban az ilyen értelmű mondatok ritkák és kissé idegenszerűnek is érezzük őket. Nem lehetett nem könnyezni (könnyezni kellett). Ha tagadó vagy tagadó értelmű főmondat után a mellékmondat is tagadó, rendszerint ez a kettős tagadás sem megsemmisíteni, hanem nyomatékosítani akarja egymást. Petőfi írja: „A virágnak megtiltani nem lehet, hogy ne nyíljék, ha jön a szép kikelet“ (= nem lehet megtiltani, hogy ne nyíljék) [14]. A kettős ne tagadószó különös fordulat az orosz nyelvben, amelynek segítségével megerősödik a mondat állító jellege.

Я сильно соскучился по ней
и уже не мог не обманывать себя.

Nagyon vágyódtam utána és nem tudtam megállni, hogy ne ámítsam magam. (Csehov: -Egy vidéki naplója.)

A kettős ne akkor lehetséges, ha a mondatban a következő esetek vannak: [15].

a) Kijelentő módban levő ige és főnévi igenév:

Ученик не решился не говорить
учителю о случившемся.

A tanuló nem szánta rá magát, hogy ne beszéljen a történelekről (vagyis beszélt).

b) Állítmányi határozószó és főnévi igenév:

Нельзя не учиться

Nem lehet nem tanulni. (Azaz tanulni kell.)

c) Elöljárós vagy anélküli tagadó névmás:

Некому не читать романы
Льва Толстого.

Nincs, aki ne olvasná Lev Tolsztoj regényeit. (Azaz, mindenki olvassa L. Tolsztoj regényeit.)

d) Névszói állítmány:

Моё посещение больному
было не неприятно.

A beteg számára látogatásom nem volt kellemetlen. (Vagyis kellemes volt.)

e) Ritkán használt vagy csak néha használatos igével kifejezett állítmány:

Он не ненавидел меня,
а просто избегал.
Поиграть да поплясать
он не не любит.

Nem gyűlölt engem, egyszerűen csak került [16].
Szeret egy kicsit játszani és táncolni [17].

f) A kettős ne állító jelentése néha abban az esetben is lehetséges, ha az egyik főmondatban van, a másik a mellékmondatban:

Для нас не допустимо, чтобы
работа была не закончена.

Nem engedhetjük meg magunknak, hogy ne fejezzük be a munkát. (Azaz be kell fejezni.)

g) A kettős tagadószo rendszerébe sorolhatók a не + без összetételből álló kifejezések:

Когда я выразил сомнение
по этому поводу, он не
без досады сказал....

Amikor kifejeztem kételyemet ebből az alkalomból, nem minden bosszúság nélkül mondta. (Azaz bosszúsán, bosszúsággal) [18]. (Gorkij: V. I. Lenin.)

h) Ugyancsak a kettős не-hez tartozik a не нет összetétel, amelyik főleg a tájszólásokban fordul elő.

у него денег-то не нет.

Van neki pénze [19].

i) Végül a пока не kifejezés:

Ловили рыбу, пока не стемнело.

Addig halásztak, amíg be nem sötétedett.

4. Meg kell még említenünk, hogy az orosz nyelvben néhány kérdő és felkiáltó mondatípusnak annak ellenére, hogy az állítmány előtt не tagadószo áll, nincs tagadó jelentése. - -

Не думаешь ли ты, что-я
тебя боюсь?
Ну, ещё бы не уметь!

Nem gondolod tán, hogy félek tőled?
Még hogy én ne tudnék!
(Gorkij: Egyetemi éveim.)

Nincs tagadó szerepe a не-nek az alábbi tartalmú mondatokban sem:

a) A не + ли szóösszetétel bizonytalankodást fejez ki a mondatban:

Груз весил чуть ли не три тонн.

A rakomány majdnem három tonnát nyomhatott.

b) A как + не + infinitiv a cselekvés szükségszerűségét jelzi.

Как не любить героическое
прошлое нашей родины.

Hogyne szeretnénk hazánk hősi múltját. (Vagyis: szeretnünk kell hazánk hősi múltját.)

c) A кто + не általánosító jelentést kölcsönöz.

Кто из нас не вспоминал свои
школьные годы!

Melyikünk ne emlékezne iskolás éveire! (Mindenki emlékezik az iskolában eltöltött éveire.)

d) A как бы не aggodalomra, veszélyre utalhat:

Как бы чего не вышло!

Csak baj ne legyen!

5. Az orosz nyelvben a не tagadószo gyakran szerepel mint prefixum. Prefixum szerepe abban van, hogy a szóhoz kapcsolódva kisebb vagy nagyobb mértékben megváltoztatja a szó lexikai jelentését, — legtöbbször ellentétes jelentést kölcsönöz a szónak anélkül, hogy hatna a szó nyelvtani jelentésére. Ha a не prefixum, akkor a tagadás csak a prefixumos szóra korlátozódik, vagyis nem hat az egész mondatra.

Prefixumként a не nem egyformán viselkedik minden szóban. Egyes szavakban annyira összeforrt a szótóvel, hogy fel sem tűnik előképzős szerepében. Pl. небрежный — hanyag, нечаянно — váratlanul, негодовать — valakire neheztel stb. Sok esetben a не szerepe olyan fontos, hogy a szó prefixum nélküli alakja teljesen elhomályosul vagy csak ritkán fordul elő. Pl.: нелепый — ostoba, нещадный — irgalmatlan, ненавидеть — gyűlölni stb.

A не prefixum szerepe azokban a szavakban figyelhető meg a legjobban, amelyek nélküle is használatosak.

Pl. дорогой-недорогой	drága — olcsó (nem drága)
красивый- некрасивый	szép — csúnya (nem szép)
глубокий-неглубокий	mély — sekély (nem mély) stb.

A felsorolt példák esetében viszont nehéz eldönteni, hogy mikor tagadószó és mikor prefixum a не, következésképp kérdéses, hogy mikor kell egybeírni és mikor nem. Ennek a kérdésnek az eldöntésére jó támpont a mondat értelme, mert sok esetben a közlés dönti el, hogy a не-t tagadószóként, vagy prefixumként értelmezzük. Pl.: Отец купил не дорогую мебель а дешёвую — Az apa bútort vett, hanem olcsót — mondatban a не-t tagadószóként kezeljük, mert itt két egymást kizáró fogalom szembeállítás történik, amelyek közül az egyiket tagadjuk, a másikat pedig állítjuk. Ilyenkor az oroszban rendszerint az „а“ kötőszót használjuk és nem a „но“-t [20].

Az ellentét nem mindig van jelen, van, amikor csak feltételezzük, ill. hozgondoljuk:

Pl. Наш дом не деревянный. A házunk nem fából van.

Az olyan típusú mondatban, mint az — Отец купил недорогую мебель, а удобную — Az apa olcsó bútort vett, de kényelmeset — a „drága“ fogalmat nem tagadjuk. Ez a fogalom nincs is jelen a mondatban, hanem helyette az „olcsó“ — недорогая — van jelen és nincs kizáró ellentét a két fogalom között, ezért a не előragként szerepel. Tehát a не módosítószó csak abban az esetben prefixum, s nem tagadószó, ha a mondatban nem akarunk tagadni egy fogalmat, tulajdonságot, vagy cselekvést, hanem más tulajdonságot fejezünk ki tagadás és szembeállítás nélkül. Ilyenkor a не-vel összefüggő szokat a közlés értelmétől függően egybeírhatjuk vagy külön írhatjuk a módosítószóval: он неизвестен (itt az ismeretlenséget állítjuk); он не известен (itt azt tagadjuk, hogy híres) [21]. Vagy он небогат — szegény, он не богат — nem gazdag. А недосмотреть — nem vigyáz, недомерить — nem jól mér, недооценить lebecsül, stb. típusú igéknél is a közlés dönti el, hogy mikor írjuk egybe és mikor írjuk külön a не módosítószót az utána következő szóval. Он недосмотрел за ребёнком. — Nem vigyázott eléggé a gyermekre — mondatban nincs teljes tagadás, csak annak a ténynek a közlése, hogy az illető hanyagságot követett el felügyeletében. (Az ilyen mondatípust magyarul nem lehet pontosan visszaadni.) Он не досмотрел пьесы — Nem nézte végig a színdarabot — mondatban pedig már tagadjuk azt, hogy végignézte a darabot.

Néhány melléknévi igenévből származó melléknév pedig elég ritkán használatos a не prefixum nélkül: неумолимый — kérlelhetetlen, неистощимый — kifogyhatatlan, неугасимый — elolthatatlan stb. Nem mondják: он умолим, vagy этот огонь угасим stb. Más esetekben meg a melléknévi igenévből származó melléknévek előfordulnak не nélkül is: это вполне понятно — ez köny-

nyen érthető, эта соль растворима — ez a só oldott stb. Egyébként azok a melléknévi igenevek, amelyek elveszítették az igeidőt, a не előrag segítségével melléknévek lesznek: неорганизованный — szervezetlen, нечитанный nem olvasott stb. Ilyen esetekben a не-t mindig egybe kell írni a szóval, mert „Az a szabály, amely szerint a не módosítószt egybeírjuk azokkal a szavakkal, amelyek nélküle nem használatosak, vitathatatlan és kivételt nem ismerő szabály. Ilymódon nem a szabályt kell vitatnunk, hanem azt, hogy mennyire jellemzőek azok a példák, amelyeket ezen szabály illusztrálására kiválasztottunk.“ [22].

Egybeírjuk még a не tagadószt, а некого, нечего és а некогда, негде, некуда névmásos összetételekben, ha nincs velük előjárószo. A не mint előrag, az alapszóhoz kapcsolódva ellentétes jelentést ad a szónak. Ez az ellentétes lexikai jelentés a magyar fordításban legtöbbször jól tükröződik, mivel az új, a prefixumos szó szinonimáját fordítjuk.

Pl. друг — недруг	barát — ellenség
глубокий — неглубокий	mély — sekély
медленно — немедленно	lassan — gyorsan stb.

Az alapszó és a не előképzős szó között levő lexikai jelentéskülönbség nem mindig olyan erős, mint a felsorolt példákban. Pl.: лёгкий — könnyű, а нелёгкий — szó helyes fordítása az „elég nehéz“, vagy плохой — rossz, неплохой „nem egészen rossz“. A не előragos szavak ilyenformán különös jelentés-tani színeket kapnak, új szavakká válnak és legtöbbször a szótárban is megtalálhatók.

Miután a не összeolvadt a szóval, megváltoztatja annak jelentését, de a többi előragokhoz hasonlóan nem változtatja meg az illető szófaj kategóriáját, azaz a szó grammatikai tulajdonságai megmaradnak:

погода — непогода	időjárás — rossz idő (főnév)
удача — неудача	siker — sikertelenség (főnév)
счастный — несчастный	szerencsés — szerencsétlen (mell. név)

Vannak azonban olyan esetek is, amikor a не szóhoz kapcsolódva elősegíti annak egyik szófaj kategóriából a másikba való átmenetét, azaz nemcsak a szó lexikai jelentéseit változtatja meg, hanem az alaktani ismerveit és szintaktikai szerepét. Pl.: не смотря — nem nézve, не смотря — nem szemlélve — határozói igenevek előjárószókká válnak, ha összeolvadnak a не prefixummal: несмотря — ellenére, невзирая — tekintet nélkül.

II. А НИ МÓDOSÍTÓSZÓ

1. А ни néhány kivételes esettől eltérően azokban a mondatokban fordul elő, amelyekben a не tagadó szó jelen van. Ilyen esetekben a birtokos esetben levő főnév előtt áll, hogy aláhúzza, megerősítse a mondatban levő tagadást.

На нашей Большой Дворянской не было ни души, ещё все спали...	A Fő utcán nem volt egy lélek sem, még mindenki aludt... (Csehov: Egy vidéki naplója.)
--	--

A ni módosítószó ilyenformán történő használata nem okoz számunkra különösebb gondot, mert a magyar nyelv is szereti halmozni a tagadószókat. A tagadószó halmozása a magyarban sem rontja, hanem erősíti a tagadást. Pl.: „Semmim sem volt s nem is lesz immár nekem . . . nem nézek vissza többé s tudom, nem véd meg engem sem emlék, sem varázslat . . .” (Radnóti) [23].

A ni tagadószónak első legfontosabb funkciója az orosz nyelvben is a tagadás fokozása.

Я вспоминал, что Аиюта Благово не сказала со мною ни одного слова.

Emlékeztem, hogy Anyuta Blágovo egész idő alatt nem váltott velem egy szót sem. (Csehov: Egy vidéki naplója.)

A létigés tagadó állítmányt gyakran a нет, нельзя tagadószavak fejezik ki a mondatban:

Нет ни капли воды.
Нельзя сказать ни слова.

Nincs egy csepp víz sem.
Egy szót sem szabad szólni.

A ni шагу — egy lépést se, кругом ни души — a környéken egy lélek sincs, típusú mondatokban a ni tagadószó a не tagadószó hiányában nemcsak a tagadást fokozza, hanem az egész tagadást jelöli.

2. Mínthogy a ni tagadószó vonatkozó névmásokkal és határozószók mellett áll, gyakran különös igenlő fordulatokat alkot, amelyek a kötőszó szerepét töltik be. кто-ни — akárki, bárki, чей-ни — bárkié, что-ни — akármi, сколько-ни akárhány.

Кто б ни был ты, печальный мой сосед, люблю тебя, как друга юных лет.

Bárki legyen, szomorú társam, szeretlek, mint ifjúkori barátomat. (Lermontov.)

Иван за что ни возьмётся ему всё удастся.
Как ни прекрасна наша родина, а мы её сделаем ещё прекрасней.

Iván bármihez fog, minden sikerül neki.
Bármilyen szép is hazánk, mi még szebbé tesszük.

Ezekben a mondatokban nincs tagadó jelentés, sőt a ni megerősíti a mondatok állító jellegét.

Meghatározatlanságot is kifejezhet a ni módosítószó, a fent említett kifejezésekhez hasonló szó szerkezetekben:

А ведь ворон ни жарят, ни варят.

De hiszen a varjakat se nem sűtik, se nem főzik. (Krilov.)

А проси — ни проси — kérsz vagy nem kérsz (mindegy, úgysem kapsz), смотри — ни смотри — nézed vagy nem nézed kifejezésekben szintén nyomatékosító szerepe van és a как ни kifejezéssel lehet felcserélni.

A használatilag kötött, állandósult kifejezésekben, amelyeknek bizonytalan jelentésárnyalatuk van, a ni szintén nyomatékosító szóként szerepel:

ни жив ни мёртв
ни туда ни всюду
ни день ни ночь

se holt, se eleven
se ide, se oda
se éjjel, se nappal.

Ezeket a kifejezéseket egy tagadónévmással vagy határozószóval is helyettesíthetjük. Pl.: ни туда ни всюда — никуда (sehová)

ни день ни ночь — никогда (semikor)

A ни előfordul még olyan kifejezésekben is, amelyeknek általánosító értelmük van:

во что бы то ни стало
ему всё нипочём

minden esetben
neki semmi se rettenetes

A ни mint ismétlődő kötőszó is előfordul a tagadó mondatokban:

Нельзя было разобрать ни
слова, ни голоса.

nem lehetett kivenni egy szót sem,
egy hangot sem.

Azután előfordul még párhuzamos szerkezetekben, amikor a „и“ kötőszót helyettesíti.

Ни песчаных бурь, ни снежных
метелей не боятся советские
исследователи.

A szovjet kutatók nem félnek sem
a homokviharoktól, sem a hóviha-
roktól.

Ha figyelem vesszük a ни kötőszó szerepét, akkor így is fordíthatjuk: A szovjet kutatók nem félnek a homokviharoktól és a hóviharoktól.

3. A не prefixumhoz hasonlóan a ни is lehet előképző. Segítségével új szavak képződnek [24].

кто — никто
что — ничто, ничего
где — нигде
когда — никогда

ki, kicsoda — senki
mi, micsoda — semmi
hol — sehol
mikor — soha stb.

A ни mint prefixum fel sem tűnik a szavakban, még a névmásokban sem, mert teljesen új jelentést kapnak és legtöbbször a szótárban is megtalálhatók. Írásuk szintén nem okoz különösebb gondot, hiszen minden esetben egybe írjuk a névmásokkal, kivéve ha előjárószó is szerepél előttük. Pl. НИКОМУ — senkit, НИКОМУ — senkinek, НИКЕМ — senki által; viszont НИ У КОГО — senkinél, НИ Н. КЕМ — senkivel.

A ни prefixumos szavak, miközben mondatrész szerepét töltik be a tagadó mondatban, a kettős tagadásra is használatosak, akárcsak a не.

Нигде ни души, все спят.
Ничего не ответила она.

Sehol egy lélek, mindenki alszik.
Semmit sem felelt.

JEGYZETEK

[1] Módosítószóknak azokat a szavakat nevezzük, amelyek a mondatnak vagy egyes részeinek különféle értelmi és érzelmi árnyalatot adnak. Vö. SZABÓ DÉNES, A mai magyar nyelv (Egyetemi jegyzet) Bp., 1955. 160. (A tagadószókat is a módosítószók közé soroljuk, ezért beszélünk hol módosítószóról, hol tagadószóról.)

[11] Priručni slovník jazyka českého. V Prage 1941—1943. 539.

[12] JÁN HORECKÝ, Kultura slovenského slova. Vydavateľstvo Osveta Martin. 1956. 71.

[14] Nyelvtan—Stílus—Szónoklás. Szerk. Terestyéni Ferenc. 1960. 419.

- [15] Vö. LAVROV i. m. 7—9.
 [16] Lavrov példája: i. m. 7.
 [17] Lavrov példája. (A mondat szó szerinti fordítása: Egy kicsit játszani és táncolni nem, nem szeret.)
 [18] Az ilyen típusú mondatok magyar fordításában nem mindég tükröződik az orosz tagadószó szerepe, éppen ezért nagyszerűen lehet érzékeltetni állító jelentését.
 [19] Ebben a mondatban sem tudjuk lefordítani a tagadószót.
 [20] Dobromiszlov és Rozentál i. m. 137—38.
 [21] Uo. 137.
 [22] Uo. 133.
 [23] Terestyéni i. m. 419.
 [24] A közel sem fordul elő annyiszor prefixumként, mint a

ОБ УПОТРЕБЛЕНИИ ЧАСТИЦ «НЕ» И «НИ»

М. ЕРДЕИ

Автор статьи перечисляет самые важные правила употребления частиц «не» и «ни», сравнивая их с отрицаниями в венгерском языке.

ÜBER DEN GEBRAUCH DER VERNEINUNGSWÖRTER NE UND NI

Von

M. ERDEI

Der Verfasser zählt die wichtigsten Regeln des Gebrauchs der Verneinungswörter **ne** und **ni** auf und vergleicht sie mit den Verneinungswörtern der ungarischen Sprache.